

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора мистецтвознавства, професора Урсу Наталії Олексіївни,
на дисертацію Рублевської Наталії Володимирівни
з теми «ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЙ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У КУЛЬТУРИ
ТЕРНОПОЛЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

У процесі національного та духовного відродження, ствердження української державності, особлива роль належить розвитку культури як джерела духовного зміцнення та збагачення народу. Видатні твори європейського, зокрема українського, мистецтва були і залишаються ознаками свого часу, з одного боку, та провідниками культурних надбань людства з іншого.

Досі ще не було здійснено ґрунтовних досліджень мистецьких колекцій і зібрань української старовини Західного регіону України, бракувало систематизованої інформації про колишніх власників, місцезнаходження розрізнених частин колекцій, а також повного уявлення про їхні склад та структуру.

Поза увагою українських мистецтвознавців залишалися питання формування музеїв та приватних збірок Тернополя в контексті історичних подій та соціокультурних процесів краю. Тому, *актуальність теми* дисертації Н. В. Рублевської не викликає сумнівів, адже праця присвячена недослідженій проблемі – комплексному розгляду музейних закладів і приватних мистецьких колекцій у складі зібрань Тернополя, аналізу особливостей розвитку, їх культурно-історичної й художньої цінності.

Безперечно позитивним є те, що авторкою були поєднані, систематизовані та проаналізовані автентичні фактологічні матеріали й дані з центральних державних архівів та музейних збірок. Дисертантка провела колосальну роботу: каталогізацію скульптурних творів та живопису з

колекції Тернопільського обласного краєзнавчого музею, детально опрацювала колекції, зафіксувала інвентарні номери, походження творів, шляхи надходжень до Тернопільського обласного краєзнавчого музею та Тернопільського обласного художнього музею.

Дисертація без сумніву носить практичний характер, бо авторка добре попрацювала у царині розгляду та аналізу окремих творів професійних художників України й зарубіжжя, виокремлення митців, які у різні періоди були й є вагомими постатями мистецького процесу, а також є видатними особистостями культурних нуртів регіону.

Цінним є те, що робота базується на матеріалах власних польових досліджень, проведених інтерв'ю з респондентами, працівниками музеїв та приватними колекціонерами. Авторка віддає належне і відзначає особистий внесок у музейну справу і колекціонування Ігора Герети, Ігора Дуди, Віри Стецько, Віри Матковської, родини Демкурів та інших.

Достатньо глибинно розглянута не лише експозиційна, а й краєзнавча та популяризаторська робота приватних галерей, яка в основному зосереджена на вивченні локальної культури та особливостей народного декоративно-ужиткового мистецтва Тернопілля в його видово-жанровому розмаїтті.

Дисертанткою детально представлено колекцію барокової скульптури, що є основою музейної збірки ТОКМ, а також описано характерні для регіону колекції унікальних зразків народного декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема, Борщівська вишивана сорочка.

Увагу зосереджено на аналізі археологічного напрямку діяльності ТОКМ, започаткованого І. Геретою, що робить цей музей відомим не лише в Україні, а й за кордоном.

Можна акцентувати увагу, що у представленій праці практично була оприлюднена і впроваджена у науковий обіг цілісна архівно-джерельна база означеної проблеми, яка містить не лише аналіз музейних та приватних

збірок, але й імена людей, котрі їх створювали, а також вивчення подвижницької місії музеєзнавців, мистецтвознавців, істориків, чий внесок у збереження мистецьких цінностей у складних обставинах формування і розвитку музейництва мав вирішальне значення.

Важливою складовою є той факт, що дослідження виконано згідно з планом підготовки наукових кадрів держбюджетної тематики; окремі положення узгоджені із дослідницькою тематикою кафедри дизайну і теорії мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Західноукраїнський дизайн: від ар-деко до деконструктивізму», Державний реєстраційний номер 0113U 006392.

Мета представленої праці полягає у дослідженні регіональної специфіки формування музеїв і колекцій художніх творів (історії, генезису, особливостей) Тернополя та визначенні їх ролі в культурно-мистецькому процесі краю. Впровадження авторської концепції ґрунтовного розгляду музейного та приватного колекціонування сприяло реалізації мети, розв'язанню завдань і створенню прецеденту у розробці механізму аналогічних розвідок.

Об'єктом дослідження слушно названі культурно-мистецькі процеси, музейницька діяльність Тернополя другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Предметом – колекції творів образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва, пам'яток археології та історії з музейних та приватних збірок Тернополя.

У процесі розвідок проведена систематизація матеріалів, пов'язаних з відтворенням хронології виникнення музейних та приватних колекцій на Тернопіллі; комплексно проаналізовано й теоретично усвідомлено проблеми мистецьких колекцій, що зберігаються в музеях регіону; введено до наукового обігу новий бібліографічний матеріал з історії колекціонування, відомості про життєвий шлях та колекціонерську діяльність малознаних

збирачів, а також розкрито їх роль у становленні музейної наукової каталогізації; визначено специфіку окремих періодів колекціонування у Тернополі, вплив естетичних і ціннісних ідеалів епохи, особистих уподобань колекціонерів на склад зібрань.

Досліджено художню цінність мистецьких зібрань і висвітлено їх місце та роль у формуванні музейної мережі обраних теренів; виявлено шляхи й етапи надходження колекцій до музеїв та особливості кожного етапу; охарактеризовано значення колекціонування для розвитку мистецтвознавства, музейної справи, освіти, благодійництва й меценатства в краї, окреслено перспективи розвитку. Ці дані викликають науковий інтерес і базуються на автентичних архівних матеріалах.

Важливою ознакою дослідження є розробка концептуальної системи, яка може стати зразком подальшого розгляду аналогічних музейних зібрань України в контексті приватного колекціонерства, що мають значну духовно-культурну цінність і входять складовою до художньої спадщини Західної Європи.

Найголовнішою позитивною рисою дисертації є впровадження її матеріалів у практику формування та дослідження не лише державних музейних але й приватних колекцій. Це перетворює теоретичне мистецтвознавче дослідження на базу й джерело для відродження збирацької діяльності в Україні, для надання їй наступного, може більш щасливого життя, для повернення у скарбницю народу розпорошених зразків духовної і матеріальної культури українців. Слід відмітити добре відпрацьовану і систематизовану додаткову частину дисертації, що повно відображає суть проведеного дослідження.

Авторка зібрала і систематизувала невеликий глосарій специфічних мистецьких термінів, які зустрічалися в професійній мові кіл колекціонерів та музейників і використовувалися саме в обраному регіоні.

Констатуємо той факт, що положення і висновки даних розвідок

стануть у пригоді для розширення теоретичної бази мистецтвознавчих пошуків на обраних теренах, застосування результатів дисертації у подальших дослідженнях творчості тернопільських митців, вітчизняних й закордонних; створення навчальних посібників та викладання в курсах історії українського образотворчого мистецтва, культурології у художніх навчальних закладах різного освітньо-кваліфікаційного рівня. Не менш вагоме значення роботи полягає у сприянні в розробці мистецьких та культурологічних досліджень Тернопілля.

Ознайомлення з опублікованими працями дисертантки дають підставу ствердити, що вони містять достовірну інформацію і повний виклад матеріалів представленої праці, а також вирізняються новизною представленої проблеми. Статті за змістом не повторюються і мають достатньо широкий географічний ареал у виданнях, затверджених в Україні для публікацій дисертаційних матеріалів, у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій, альбомах та каталогах (Варшава, Франкфурт, Тернопіль, Львів, Харків, Черкаси та ін.).

Варто також підкреслити ідентичність змісту автореферату і основних положень представленої наукової праці, які повністю відповідають спеціальності 26.00.01 – теорія та історія культури: мистецтвознавство, у межах якої власне й захищається дисертація.

Водночас, слід було більш докладно дотримуватись вимог щодо оформлення змісту та інших компонентів дисертації. Викликає подив невелика кількість проаналізованих у тексті джерел, як літературних, так і архівальних. Замість критичного аналізу літератури бачимо «поминальник», тобто перелічення прізвищ науковців, праці яких дотичні темі. Наприклад, праця Т. Миронової (с. 27), присвячена музейній проблемі, лише побіжно згадана (хоча є присутньою у списку джерел).

Поза увагою залишилася дисертація харківської дослідниці Людмили Мельничук, присвячена мистецьким колекціям XIX-XX століть у складі

музейних зібрань. Її статті й робота не опрацьовані і навіть не згадані в списку літератури.

Архівні джерела, для праці, що торкається музейних й приватних художніх збірок, можна було взагалі виділити в окремий підрозділ. Такий дуже важливий компонент, як критичний аналіз літературних і архівних джерел, котрий обумовлює постановку теми даного дослідження, розміщений всього на 4,5 сторінках (с. 24-28).

Після критичного аналізу літературних джерел слід було чітко окреслити, яка недостатньо висвітлена проблема залишалась поза увагою вчених і стала основою піднятого дисертанткою дослідження. Такий висновок міг би продемонструвати розуміння автором завдань, які у подальшому потрібно реалізувати. Одне загальне речення не вирішує даного питання (с. 32).

Надто стисло і обмежено, а також не систематизовано подана методологія дослідження, методи чергуються з підходами, не підведено логічних підсумків (с. 28-31).

Водночас, спостерігається значна непропорційність величини розділів і підрозділів. Підрозділ 2.2. «Формування художніх колекцій Тернопільського обласного краєзнавчого музею» (с. 44) варто було розділити за змістом на два, а може й на три підрозділи.

Одним із недостатньо опрацьованих позицій є розмитість, описовість висновків, які мають розгалужений характер, подібний до написання розділів, з роздумами й наведенням прикладів, що у висновках не практикується.

До дрібних зауважень можна віднести байдуже ставлення щодо впровадження нового українського правопису, наприклад, у слові регiон. Також варто було б уніфікувати пробіли між ініціалами та прізвищами, не плутати дефіси і тире, подати прізвища авторів у бібліографії курсивом, не припускатися орфографічних помилок у цитуванні польських джерел (с. 219).

Незважаючи на деякі зауваги, суть проведеного дослідження є вагомою. Про це свідчать висновки представленої праці.

Таким чином, мета і завдання дисертації є реалізованими, висновки – ґрунтовними, а подана на захист дисертація вирішує важливі проблеми у сфері музезознавчої і збирацької діяльності та є значним внеском у вітчизняну культурологічну та мистецтвознавчу науку. Вражає велика кількість підданого аналізу іконографічного матеріалу. Це ще один крок нашої країни у царині внесення автентичних вітчизняних матеріалів у спільну загальноєвропейську культурно-мистецьку скарбницю, актуальність і необхідність якого не викликає сумніву.

За формою, змістом та важливістю внеску представлені розвідки відповідають рівню дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Дисертація Н. В. Рублевської виконана з дотриманням необхідних вимог. Тому, на мою думку, існують усі підстави дійти принципового висновку, що Наталія Володимирівна Рублевська заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата мистецтвознавства з спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури: мистецтвознавство.

Наталія Урсула

доктор мистецтвознавства, професор
професор кафедри образотворчого і декоративного
прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва
Кам'янець-Подільського національного
університету ім. І. Огієнка

